

ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ (ПОЧАТКОВИЙ СТУПІНЬ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

УДК 378.147.016:811.112.2'271

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.279111>

Валентина Гутник, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германських і романських мов,
педагогічного факультету романо-германської та української філології
Київського національного лінгвістичного університету

Зорина Соломко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германських і романських мов,
педагогічного факультету романо-германської та української філології
Київського національного лінгвістичного університету

Маріанна Паустовська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германських і романських мов,
педагогічного факультету романо-германської та української філології
Київського національного лінгвістичного університету

ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ (ПОЧАТКОВИЙ СТУПІНЬ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

У статті досліджено місце монологічного мовлення у формуванні мовної компетентності майбутніх учителів німецької мови. З цією метою проаналізовано систему навчання мовлення, розкрито поняття монологічного мовлення з погляду лінгвістики та представлено основні методи оцінювання мовних компетентностей. Розкриваються твердження окремих учених, які наголошують, що рівень сформованості мовних компетентностей вважається недостатнім для оволодіння початковим рівнем німецької мови і що насамперед треба робити акцент на письмі. З педагогічної позиції проаналізовано систему підготовки майбутніх учителів німецької мови, зокрема місце розвитку монологічного мовлення як складової фахової компетентності.

Ключові слова: компетентність; монологічне мовлення; дидактика; вчителі німецької мови; академічна грамотність.

Лит. 8.

Valentyna Hutnyk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Germanic and Romance Languages Department,
Pedagogical Faculty of Romance-Germanic and Ukrainian Philology,
Kyiv National Linguistic University

Zoryna Solomko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Germanic and Romance Languages Department,
Pedagogical Faculty of Romance-Germanic and Ukrainian Philology,
Kyiv National Linguistic University

Marianna Paustovska, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Germanic and Romance Languages Department,
Pedagogical Faculty of Romance-Germanic and Ukrainian Philology,
Kyiv National Linguistic University

LANGUAGE COMPETENCES FORMATION IN MONOLOGICAL SPEECH OF FUTURE TEACHERS (INITIAL STAGE OF LEARNING THE GERMAN LANGUAGE)

The article examines the place of monologue speaking in the development of future German teachers' language competence. For this purpose, the system of teaching speech is analyzed, the concept of monologue speech is revealed from the point of view of linguistics and the main methods of assessing language competences are presented. The article reveals the statements of some scholars who emphasize that the level of language competencies is considered insufficient for mastering the elementary level of German and that the emphasis should be on writing. From the pedagogical point of view, the system of training future German teachers is analyzed, in particular, the place of development of monologue speech as a component of professional competence. The issue of microlinguistics is raised, which considers speech skills to be a priority in learning a foreign language. This focus on linguistics and microlinguistics, according to scholars, raises a number of issues. However, in our opinion, the focus on monologue speaking is an instrumental concept of language learning and language skills acquisition. Monologue speech requires the speaker to be able to correctly express and complete his/her own thought, combine different phrases, supplement and modify already acquired language structures and adapt them in accordance with the set goals, discuss facts and reveal known causes of events. The formation of monologue speech involves the development and improvement of certain skills, in particular the ability to express one's thoughts using language structures. This means that students learn to build language constructions correctly, skillfully use the language material they have already learned and express their opinions freely. Thus, we conclude that: foreign language communicative competence is a combination of speech, sociocultural and linguistic competences; the academic approach to the formation of speech competence is an effective tool in learning a foreign language. Taking all this into account, we consider it appropriate to single out monologue speech as the basic one in the formation of language competences.

Keywords: competence; monologue speaking; didactics; German teachers; academic literacy.

Постановка проблеми. За останнє десятиліття питання академічної грамотності набуло актуальності як з погляду фундаментальних досліджень, так і практичного застосування монологічного мовлення у процесі мовної підготовки студентів, що вивчають німецьку мову.

Поняття академічної грамотності “структуроване навколо етнографічної та соціокультурної критики домінуючих академічних практик і традиційної концепції мовлення як набору технічних навичок” [3, 102]. Розвиток монологічного мовлення в університеті як соціальну та культурну практику на конкретній місцевості, особливо, в роботі з білінгвами розглядає В. Іванова [2, 17]. Поняття грамотності як соціально-культурної практики дає можливість розглядати потреби студентів-початківців не тільки з погляду навчання, але і в більш загальному плані під кутом зору акультурації. Отже, мовна компетентність є одним із факторів акультурації академічних дискурсів [1].

Важливо зазначити, що заходи оцінювання мовних знань абітурієнтів (тести при вступі до університету) та діагностики викладачами навичок їхньої грамотності, а отже, і механізми усунення будь-яких дефіцитів, що виявляються, найчастіше орієнтовані на специфічні та нормативні мовленнєві навички. Лінгвістичні помилки більш помітні, а тому легше діагностуються. Проте, на думку вчених, орієнтація на лінгвістику, а особливо на мікролінгвістику, викликає низку питань. Хоча, переконані, фокус на монологічне мовлення є інструментальною концепцією вивчення мови й оволодіння лінгвістичними мікронавичками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уважаємо, що зосередженість на лінгвістичних формах може розв’язати проблеми із мовленнєвими навичками. Незважаючи на те, що концепція академічної грамотності спрямована на глобальний розгляд усіх навичок, дотримуємося думки, що формування мовних компетентностей для оволодіння початковим рівнем іноземної мови є ключовим.

На думку Г. Багрій, у поточних труднощах студентів при вивченні німецької мови на початковому рівні вступають у дію багато факторів [5]. Передовсім, це розвиток компетентності на лінгвістичному рівні серед студентів, які вивчають німецьку як другу [6]. Р. Горбатюк, Н. Білан, О. Сіткар, О. Тимошук стверджують, що складність полягає у необхідності розв’язання потреби в мовній підготовці шляхом включення у формування компетентності монологічного мовлення [7].

Кінцевою метою розвитку монологічного мовлення є, безумовно, оволодіння академічним курсом [5]. Відтворення монологічного матеріалу навіть у вузькоспеціалізованій галузі залишається лінгвістичним виробництвом, яке повинно відпо-

відати тим самим правилам та умовам, що й будь-який мовний компонент.

Мета статі – зосередитися на лінгвістичній частині засобів навчання для формування мовних компетентностей у монологічному мовленні майбутніх учителів (початковий ступінь вивчення німецької мови). У рамках концепції академічної грамотності дисципліна “Німецька мова”, де вивчаються правила граматики, правопису, а також практики письма, мовну компетенцію вважаємо базовою. Актуальність роботи полягає у тому, що проблему оволодіння мовленнєвими навичками доречно розглянути в ключі дискурсивного методу.

Виклад основного матеріалу. Монологічне мовлення є усно-мовленнєвою формою спілкування, що передбачає зв’язне і неперервне висловлювання однієї особи, звернене до одного або декількох слухачів, співрозмовників (іноді – до самого себе) [4]. Воно характеризується такими ознаками, як тривалість висловлювання, що може бути різною за часом та структурою тексту і темою, які можуть змінюватися залежно від рівня та мети, визначеної навчальною програмою. Згідно з програмними вимогами випускник ЗСО, тобто абітурієнт, який продовжує навчання у ЗВО, вміє [8]:

- надавати інформацію та ставити запитання з метою її уточнення;
- висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей;
- порівнювати події, факти, явища, висловлювати свої почуття та емоції;
- приймати або відхиляти пропозицію;
- аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку;
- вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника;
- висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду.

За таких умов на першому році навчання у ЗВО у студента розвивається і вдосконалюється іншомовна комунікативна компетентність (ІКК загалом і компетентність у монологічному мовленні як її складова, зокрема. Успішність розвитку компетентності у монологічному мовленні залежить від сформованості належних вмінь навичок, знань і комунікативних здібностей особистості. Мовні компетентності (лексична, граматична та фонетична) є підґрунтям для вдосконалення компетентності у монологічному мовленні.

Залежно від комунікативної мети лінгвісти виокремлюють декілька видів монологу, а саме: опис, розповідь (оповідь та повідомлення) і міркування (роздум). Будь-який вид монологу вимагає від мовця вміння правильно формулювати власні думки і висловлювати їх, комбінувати різні фрази, доповнювати та видозмінювати вже засвоєні мовні структури, адаптувати їх, відповідно до поставлених

цілей, обговорювати факти та розкривати відомі причини подій.

Формування монологічного дискурсу полягає у формуванні певних навичок і вмінь висловлювати свої думки за допомогою мовних структур. Це означає, що студенти навчаються адекватно ситуації використовувати мовні конструкції, вміло оперують вже засвоєними засобами мови й коректно висловлюють свої думки.

Зв'язний дискурс монологу. Для початкового рівня вивчення німецької мови засвоєння грамотного монологічного дискурсу передбачає вироблення таких умінь і навичок, як: побудова наративу та описового повідомлення на знайому тему, спираючись на зображення, файли, презентації; складання послідовних повідомлень шляхом поєднання між собою засвоєних загальних речень; складання описових текстів за сформованим планом або без нього. У тексті можна описати подію, охарактеризувати присутніх людей, висловити власні враження.

Розвиток **монологічного мовлення** забезпечується виконанням вправ, кожна з якої відповідно до фазової структури мовлення містить три обов'язкові компоненти, а саме завдання до вправи, виконання завдання та контроль виконання завдання. Відповідно до загальнометодичного принципу комунікативності, завдання до вправи повинно мати комунікативне спрямування (у комунікативних та умовно-комунікативних вправах).

Наступною вимогою до вправи та її завдання є вмотивованість. Вона може бути навчальною, комунікативною, або ж комунікативно-рольовою. На початковому ступені навчання та вивчення іноземної мови більшості вправ властива комунікативно-рольова вмотивованість.

Формування у майбутніх учителів німецької мови компетентності у монологічному мовленні пов'язане з формуванням та розвитком усіх складових ІКК, і професійної компоненти зокрема. Отже, професійна спрямованість вправ є неодмінною умовою мовної підготовки педагогів.

Важливою вимогою до виконання вправи вважається наявність чи відсутність опор, які можуть бути природними чи спеціально створеними. Опори можуть підвищувати ефективність виконання вправи. На початковому ступені оволодіння німецькою мовою з метою формування компетентності у монологічному мовленні використовуються як вербальні (таблиці з пропусками для заповнення, тексти фонетичних та граматичних вправ з пропусками, інтонаційні схеми), так і невербальні опори (транскрипційні знаки, карти, малюнки, піктограми). У методиці навчання іноземних мов виділяють такі етапи формування компетентності у монологічному мовленні: 1) студенти вміють об'єднувати 3М рівня фрази в одну понадфразову єдність; 2) студенти вчаться самостійно будувати висловлювання понадфразо-

вого рівня; 3) формування вмінь ММ – навчити студентів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-смыслових типів мовлення згідно тематики, яка передбачена програмою. Третій етап характеризується розвитком умінь виражати особисте ставлення до фактів чи подій, про які висловлюється студент.

Останній компонент вправи – контроль. На першому році вивчення німецької мови Навчальною програмою передбачено поточний, рубіжний та підсумковий контроль. В усному монологічному мовленні об'єктами контролю вважається фонетична, лексична, граматична і стилістична правильність мовлення, яка базується на сформованості основ мовних компетентностей – фонетичної, граматичної та лексичної, а також відповідність висловлювання комунікативній ситуації.

При оцінюванні монологічного мовлення у підсумковому контролі студент / студентка отримує оцінку “відмінно”, якщо у довгій і вільній розмові передає загальну та детальну інформацію, добре володіє граматичним і лексичним мінімумом; зрозуміло, фонетично коректно і логічно висловлює думки й ставлення у запропонованій ситуації, допускаючи при цьому 1–2 помилки.

У разі, якщо студент / студентка так само передає загальну та детальну інформацію, добре володіє граматичним і лексичним мінімумом, зрозуміло, фонетично коректно й логічно висловлює свої думки і ставлення у запропонованій ситуації, допускаючи при цьому 3–4 помилки, він / вона отримує оцінку “добре”.

Оцінка “задовільно” передбачена, якщо студент / студентка передає загальну та детальну інформацію, проте володіє граматичним та лексичним мінімумом задовільно, зрозуміло, фонетично не зовсім коректно і з певними труднощами висловлює свої думки і ставлення у запропонованій ситуації, допускаючи при цьому 5–8 помилок.

“Незадовільно” оцінюється монологічне висловлювання, якщо студент / студентка не може передати у розмові загальну та детальну інформацію, не володіє граматичним і лексичним мінімумом згідно з вимогами робочої навчальної програми, незрозуміло висловлює свої думки і ставлення у запропонованій ситуації.

Розглянемо засади, які є підґрунтям для формування компетентності у монологічному мовленні, а саме мовні компетентності, особливості їх формування на початковому ступені навчання та вивчення німецької мови і їх вплив на розвиток монологічного мовлення.

У формуванні мовленнєвої компетентності студентів задіяні безліч процесів і різнорівневих структур. Монологічне мовлення виступає показником наявності загальної компетентності майбутнього вчителя. Набуття необхідного рівня мовленнєвої

компетентності є показником належного оволодіння іноземною мовою.

Висновки. Мета навчання іноземної мови передбачає формування у студентів іншомовних мовленнєвих компетентностей в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та перекладі / медіації; формування у студентів лінгвосоціокультурної компетентності на високому рівні; формування у студентів мовних компетентностей; формування у студентів професійно орієнтованої навчально-стратегічної компетентності. Для формування мовних компетентностей у монологічному мовленні, тобто розвитку вмінь самостійного відтворення монологічного висловлювання слід використовувати як види діяльності першого, рецептивно-репродуктивного етапу (аудіо-, відеоматеріали), так і діяльності рецептивно-продуктивного етапу (ключові слова та комунікативні ситуації). Компетентність у монологічному мовленні – це здатність студента реалізувати усне спілкування у формі монологу відповідно до комунікативного завдання у ситуаціях. Цей тип компетентності спирається на відтворення набутих у ході заняття знань, на фонетичні, граматичні, лексичні навички та комунікативні здібності учнів. Головною метою навчання монологічного мовлення німецької мови є розвиток у студентів вмінь усного висловлювання у формі монологу, яке передбачає навантаження на їхню оперативну і довготривалу пам'ять, а також на мислення та мовленнєві механізми особистості. Комплексне поєднання таких складних процесів обумовлює необхідність пошуку більш ефективних підходів до навчання монологу на заняттях з німецької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухінська Т., Гладкоскок Л., Мельник О. Formation of foreign-language communicative competence of future lawyers using interactive technologies. *Молодий вчений*. 2020. № 1 (77). С. 97–101. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-22>
2. Іванова В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2022. № 9 (207). С. 32–37. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271015>.
3. Ісаєва О., Кушка Б. Комунікативний дискурс – важлива складова соціально-гуманітарної підготовки вищих медичних навчальних закладів. *Молодь і ринок*. 2022. № 9 (207). С. 16–19. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271017>.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. Підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
5. Bader S., Oleksiienko A., Mereniuk K. Digitalization of future education: analysis of risks on the way and selection of mechanisms to overcome barriers (Ukrainian experience). *Futurity Education*. 2022. No. 2(2). pp. 21–33. DOI: <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.26>.

6. Bakhmat N., Kruty K., Tolchieva H., Pushkarova T. Modernization of future teachers' professional training: on the role of immersive technologies. *Futurity Education*. 2022. No. 2(1), pp. 28–37. DOI: <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.22>.

7. Horbatiuk R.M., Bilan N.M., Sitkar O.A., Tymoshchuk O.S. The formation of educational environment in foreign language training of energy engineering students by means of project technology. In *Journal of Physics: Conference Series*. 2021, March. Vol. 1840, 1840(1):012047. IOP Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1840/1/012047>

8. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-rogrami/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

REFERENCES

1. Bukhinska, T., Hladkoskok, L., & Melnyk, O. (2020). Formation of foreign-language communicative competence of future lawyers using interactive technologies. *A young scientist*. No. 1 (77), pp. 97–101. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-22> [in English].
2. Ivanova, V. (2022). Pedagogichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnix vykhovateliv do rozvytku slovesnoi tvorchosti ditei doshkilnoho viku [Pedagogical conditions for forming the readiness of future educators for the development of verbal creativity of preschool children]. *Youth & market*. No. 9 (207), pp. 32–37. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271015> [in Ukrainian].
3. Isaieva, O. & Kushka, B. (2022). Komunikatyvnyi dyskurs – vazhlyva skladova sotsialno-humanitarnoi pidhotovky vyshchyykh medychnykh navchalnykh zakladiv [Communicative discourse is an important component of social and humanitarian training in higher medical educational institutions]. *Youth & market*. No. 9 (207), pp. 16–19. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271017> [in Ukrainian].
4. Bihych, O.B., Borysko, N.F. & Boretska, H.E. et al. (2013). Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice]. *Textbook for students. Classical, pedagogical and linguistic universities*. (Ed.). S.Yu. Nikolaieva. Kyiv, 590 p. [in Ukrainian].
5. Bader, S., Oleksiienko, A. & Mereniuk, K. (2022). Digitalization of future education: analysis of risks on the way and selection of mechanisms to overcome barriers (Ukrainian experience). *Futurity Education*. No. 2 (2), pp. 21–33. DOI: <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.26>. [in English].
6. Bakhmat, N., Kruty, K., Tolchieva, H. & Pushkarova, T. (2022). Modernization of future teachers' professional training: on the role of immersive technologies. *Futurity Education*. No. 2 (1), pp. 28–37. DOI: <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.22>. [in English].
7. Horbatiuk, R.M., Bilan, N.M., Sitkar, O.A. & Tymoshchuk, O.S. (2021). The formation of educational environment in foreign language training of energy engineering students by means of project technology. In *Journal of Physics: Conference Series*. March. Vol. 1840, No. 1, p. 012047. IOP Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1840/1/012047> [in English].
8. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-rogrami/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

Стаття надійшла до редакції 30.03.2023